

Monika Fick

Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: Monika.Fick@ciniba.edu.pl
ORCID: 0000-0003-1236-6803

Problemy ochrony zbiorów na łamach periodyków wydawanych przez Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Abstrakt: W artykule przedstawiono analizę zawartości treści trzech periodyków wydawanych przez Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach: „Studia Bibliologiczne”, „Bibliotheca Nostra” i „Nowa Biblioteka”, w zakresie ochrony i konserwacji zbiorów bibliotecznych przed zniszczeniem. Zgromadzony materiał dowodzi, że zagadnienie ochrony zbiorów stanowi aktualny i ważny temat badawczy. Wyniki analizy pozwoliły stwierdzić, iż autorzy publikujący na łamach wymienionych wydawnictw najczęściej miejsca poświęcili zagrożeniom fizykochemicznym i mechanicznym, a także metodom renowacji zagrożonych egzemplarzy. Wskazywali przyczyny obniżenia trwałości papieru, przykłady dobrych praktyk, działania profilaktyczne ukierunkowane na ochronę zasobów przed całkowitą destrukcją.

Słowa kluczowe: Analiza zawartości czasopisma. „Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy”. Digitalizacja zbiorów. Konserwacja zbiorów. Kwaśny papier. Metody konserwacji zbiorów. Mikrobiologiczne zniszczenia materiałów bibliotecznych. „Nowa Biblioteka. Usługi, Technologie Informacyjne i Media”. Ochrona zbiorów. Profilaktyka w ochronie zbiorów. „Studia Bibliologiczne”

Zagadnienia związane z ochroną książki nie są, a przynajmniej nie powinny być obce żadnemu miłośnikowi słowa pisanego, a tym bardziej żadnemu bibliotekarzowi i archiwście. „Problem ochrony zbiorów

bibliotecznych przed zniszczeniem nie pojawił się nagle. Istniał on od wielu lat i był dostrzegany, jednak bibliotekarze bardziej troszczyli się o udostępnianie niż o przyszłość zbiorów” (Ratajewski, 1997, s. 68). A przecież, jak pisze Tadeusz Maciąg: „proces destrukcji [...] rozpoczyna się już z chwilą [...] wyprodukowania [przedmiotów wykonanych na podłożu papierowym – M.F.], a upływ czasu jest największym nieprzyjacielem papieru i wytworów z tego materiału” (Maciąg, 2015, s. 53). Na szczęście słowa Jerzego Ratajiewskiego nie znajdują obecnie potwierdzenia w rzeczywistości, a ostrzeżenie T. Maciąga nie pozostaje bez odpowiedzi, gdyż problematyka zabezpieczenia zbiorów przed zniszczeniem od wielu lat jest szeroko omawiana na łamach prasy fachowej i periodyków dostępnych dla szerokiego grona odbiorców. Przeglądu prasy dokumentującego zainteresowanie tym zagadnieniem dokonał J. Ratajewski w „Studiach Bibliologicznych” (1997). Praca obejmowała lata 1946–1993 i już wtedy okazało się, że istnieje potrzeba prowadzenia racjonalnej i skutecznej polityki w zakresie konserwacji i zachowania zbiorów. Temat ten coraz częściej był poruszany w prasie, w tym w prasie niefachowej, m.in. „Panoramie”, „Tygodniku Powszechnym”, „Przekroju”, „Tygodniku Kulturalnym”, „Życiu Literackim”.

Śladem J. Ratajiewskiego podążyła Joanna Kamińska, dokonując analizy prasy obejmującej lata 1994–2013 (2015). Z jej opracowania wynikało, że zainteresowanie tematem nie maleje, pojawiają się też nowe zagadnienia, np. digitalizacja zbiorów, poprzez udostępnianie cyfrowych wersji najcenniejszych egzemplarzy mająca na celu ich zachowanie od zniszczenia. Autorka pracy, podobnie jak J. Ratajewski, podzieliła materiał źródłowy według podstawowych pytań badawczych: jakie materiały tworzą zbiory biblioteczne (książki papierowe, nowe formy gromadzonych zbiorów), co i kiedy doprowadza do niszczenia zbiorów (kwaśny papier, kataklizmy, kradzieże, warunki lokalowe) oraz jakie działania zapobiegawcze należy podejmować (nowoczesne systemy zabezpieczeń w nowo wybudowanych czy modernizowanych bibliotekach, digitalizacja), aby temu zjawisku zapobiegać.

Celem niniejszego opracowania jest próba zobrazowania zainteresowania tematem ochrony zbiorów wśród autorów publikujących na łamach periodyków wydawanych przez Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach: „Studia Bibliologiczne” (od 1983 r.), „Nowa Biblioteka. Usługi, Technologie Informacyjne i Media” (od 1998 r.) i „Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy” (od nr 2 z 2009 r.). W Instytucie działa Laboratorium Ochrony i Konserwacji Zbiorów Bibliotecznych, gdzie prowadzi się badania, wykonuje reperacje i udoskonala sztukę intrologatorską.

W Laboratorium, początkowo noszącym nazwę: Międzywydziałowa Pracownia Ochrony i Konserwacji Książki, badane są fizykochemiczne i mikrobiologiczne aspekty trwałości papieru, dokonuje się konserwacji zagrożonych woluminów oraz odbywa się teoretyczne i praktyczne kształcenie studentów w zakresie renowacji zbiorów bibliotecznych. „Działalność pracowni umożliwia specjalistyczny sprzęt, pozwalający na badanie elektromagnetyczne, mikroskopowe i chromatograficzne zabytkowego materiału bibliotecznego [...] w działaniach konserwatorskich, obejmujących rekonstrukcję lub renowację starych druków, Pracownia współpracuje z bibliotekami klasztorными oo. Paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie oraz na Skałce w Krakowie” (Ogierman, 2005, s. 5–6). Atrakcyjność zajęć specjalizacji z zakresu ochrony i konserwacji książki sprawia, że jest ona bardzo popularna wśród studentów, a kadra nieustannie podejmuje kolejne problemy badawcze i z sukcesem je rozwiązuje. W związku z tym problematyka konserwacji, ochrony i bezpieczeństwa zasobów jest często podejmowana na łamach periodyków Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Podobnie jak w przywołanych pracach J. Ratajewskiego i J. Kamińskiej, zgromadzony materiał pozwolił wyodrębnić dwie grupy tematyczne: artykuły dotyczące problematyki ochrony zbiorów (m.in. czynniki niszczące zbiory, trwałość papieru, profilaktyka, metody konserwatorskie) i nawiązujące do niej (ogólna sytuacja bibliotek, w tym proveniencja zbiorów w przykładowych bibliotekach, cyfryzacja, materiały konferencyjne).

Na wstępie warto pokrótce opisać wydawnictwa będące przedmiotem analizy, czas ich powstania, przyświecające im cele. Z analizowanych tytułów najdłuższą historią mogą poszczycić się „Studia Bibliologiczne” – wydawnictwo zbiorowe wydawane przez Uniwersytet Śląski w Katowicach, wyodrębnione w 1983 r. z serii „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach”¹. Jego rolą miało być dokumentowanie kierunków i wyników badań naukowych prowadzonych w rozwijającym się Zakładzie Bibliotekoznawstwa. Każdy z tomów, opatrzony indywidualnym podtytułem, był poświęcony innemu zagadnieniu. Dotychczas opublikowano 20 tomów, z których dwa odnosiły się *stricto* do ochrony zbiorów przed zniszczeniem. Były to: tom 10. pt. *Prace ofiarowane Profesorowi Bronisławowi Zysce* oraz tom 20. pt. *Z życia książki. Ochrona i konserwacja zbiorów bibliotecznych oraz konteksty. Prace dedykowane*

¹ Więcej o wydawnictwie w artykule J. Kamińskiej (2014, s. 65–75) oraz w recenzji pierwszego tomu autorstwa J. Jarowieckiego (1984, s. 102–105).

Profesorowi Leonardowi Ogiermanowi. W pozostałych tomach znaleźć można kilka prac m.in. na temat mikroorganizmów niszczących zbiory, o czym szerzej w dalszej części artykułu.

Pierwsza z wymienionych edycji została ofiarowana wieloletniemu pracownikowi Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach – Bronisławowi Zysce, który prowadził działalność badawczą m.in. w zakresie trwałości papieru drukowego. Stąd też w przywołanym wydaniu znalazło się wiele prac dotyczących zagadnień ochrony zbiorów. Autorzy zanalizowali wybrane przyczyny niszczenia zbiorów oraz dokonali przeglądu dotychczas opublikowanych opracowań poświęconych temu tematowi w czasopiśmie polskich. Z kolei tom 20., jubileuszowy, dedykowano Leonardowi Ogiermanowi – wieloletniemu pracownikowi Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Na tę edycję złożyło się 20 artykułów, z których 10 zawiera analizę zagadnienia ochrony zbiorów, w tym technik badawczych oraz narzędzi procesu konserwacji książki, wyników badań z pogranicza chemii i mikrobiologii. Poza ściśle technicznymi kwestiami, takimi jak oddziaływanie różnych czynników na papier, chromatografia gazowa, zagrożenia mikrobiologiczne (teksty Agnieszki Bangrowskiej², Józefa Śliwioka, Tadeusza Maciąga), w omawianym tomie znalazły się opracowania prezentujące historię pracowni konserwacji oraz teksty zawierające przykłady ochrony zbiorów w wybranych bibliotekach (Katarzyna Kwaśniewicz, Sergiusz Czarzasty). Na uwagę zasługują również przeglądy piśmiennictwa polskiego i zagranicznego poświęconego ochronie zbiorów (J. Kamińska, Beata Żołędowska-Król).

Kolejnym wydawnictwem ciągłym redagowanym w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej jest „Nowa Biblioteka. Usługi, Technologie Informacyjne i Media”³ (w latach 1998–2002 oraz 2010–2014 „Nowa Biblioteka. Zeszyty Monograficzne Koła Naukowego Bibliotekoznawców Uniwersytetu Śląskiego”). Pismo zainicjowano w roku 1998 w celu dokumentowania aktywności naukowej studentów skupionych wokół Koła Naukowego Bibliotekoznawców działającego przy Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Od 2016 r. „Nowa Biblioteka” jest organem naukowym Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Periodyk w zamysle jego twórców miał być półrocznikiem, jednak w 2002 r. jego wydawanie zostało zawieszono. Edycję wznowiono w roku 2010 i od tamtej pory ukazuje się jako kwartalnik.

² Wcześniej autorka publikowała pod nazwiskiem: Agnieszka Bakalarz.

³ Więcej o czasopiśmie w tekstach: D. Pietruch-Reizes (1998, s. 5), J. Ratajewskiego (1998, s. 19–25) oraz B. Warząchowskiej (2012, s. 117–121) i A. Lubczyńskiej (2012).

Na jego łamach publikowane są teksty pracowników, doktorantów Instytutu, studentów kierunku z różnych uczelni, pracowników bibliotek, ośrodków informacji, archiwów, muzeów i innych instytucji kultury i nauki. Każdy z tomów poświęcony jest określonemu zagadnieniu, bardzo często jednak tematy poszczególnych wydań są traktowane szeroko. Dotychczas w „Nowej Bibliotece” ogłoszono 6 tekstów m.in. na temat destrukcji i konserwacji papieru (Agnieszka Bakalarz), wpływu mikroorganizmów na zbiory biblioteczne (A. Bakalarz), ale też sytuacji bibliotek na świecie i czynników mających wpływ na kolekcje (opracowania A. Bangrowskiej, S. Czarastego).

Trzecie poddane analizie wydawnictwo nosi tytuł „Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy” (od 2009 r.). Wcześniej był to informator Biblioteki Głównej Akademii Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki, zatytułowany „Bibliotheca Nostra. Biuletyn Informacyjny” (nr 1/2005 – nr 17/2009). Kwartalnik ten powstaje w ramach współpracy Biblioteki Głównej Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach, Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego, Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego oraz Sekcji Bibliotek Szkół Wyższych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich przy Zarządzie Okręgu w Katowicach. Publikowane są w nim artykuły dotyczące współczesnej informatologii i bibliologii, kultury książki, bibliotekarstwa, edytorstwa i nauk pokrewnych. Podobnie jak w przypadku pozostałych omawianych periodyków w „Bibliotheca Nostra” autorami tekstów są pracownicy instytucji biorących udział w tworzeniu pisma, doktoranci i studenci bibliologii i informatologii, a także przedstawiciele nauk pokrewnych. Analiza zawartości kwartalnika pozwoliła wyodrębnić 18 tekstów w większym lub mniejszym stopniu odnoszących się do zagadnienia ochrony i konserwacji zbiorów (autorstwa m.in. L. Ogiermana, A. Bakalarz, T. Maciąga) oraz interesujące sprawozdanie z tematycznej konferencji, sporządzone przez Marię Kycler i Bogumiłę Warząchowską.

Na podstawie zebranego materiału źródłowego można stwierdzić, że najwięcej miejsca poświęcono zagadnieniu trwałości papieru drukowanego – temat ten podejmowany był we wszystkich analizowanych wydawnictwach. Zacząć należy od serii komunikatów autorstwa B. Zyski, który badał papier w dziełach wydawanych od 1880 r. Jego prace zostały opublikowane w tomach 5–9 „Studiów Bibliologicznych”. Celem przyświecającym badaczowi było przedstawienie wyników badań nad stanem zachowania książek z tego okresu i ustalenie działań ukierunkowanych na uratowanie egzemplarzy przed całkowitą destrukcją: „Od dziesiątków lat trwa w różnych krajach działalność na rzecz odkwaszenia i wzmacniania papieru drukowanego w książkach i w rocznikach

starych gazet, której celem jest ratowanie dorobku kulturowego tych krajów przed całkowitym unicestwieniem. Unicestwienie to polega na rozsypaniu się w proch i pył każdego bloku książki czy rocznika gazety” (Zyska, 1992, s. 211). W kolejnych tomach autor omówił wyniki swoich doświadczeń. Wyniki te miały skłonić bibliotekarzy do podjęcia natychmiastowych działań w kierunku masowego odkwaszania i wzmacniania książek:

„Wyłania się pilna potrzeba podjęcia systematycznych badań, które by objęły następujące zagadnienia:

- analiza stanu wiedzy w zakresie trwałości papieru drukowego,
- zestawienie listy książek z okresu 1800–1990, których papier należy poddać badaniom,
- zebranie dubletów książek do badań,
- przeprowadzenie badań fizycznych, chemicznych i mechanicznych na co najmniej 2000 egzemplarzy książek,
- krytyczna analiza stosowanych w różnych krajach metod masowego odkwaszania i wzmacniania papieru pod kątem ich przydatności w warunkach polskich,
- próby masowego odkwaszania papieru w książkach,
- badania właściwości papieru w książkach w różnych okresach po wykonaniu zabiegu odkwaszania,
- pełny raport o stanie zagrożenia trwałości papieru w książkach z okresu 1800–1990 i projekt planu realizacji odkwaszania i wzmacniania papieru w księgozbiorach polskich” (Zyska, 1992, s. 214).

Na temat papieru drukowego wykorzystywanego w czasopiśmie i gazetach pisała na łamach „Nowej Biblioteki” A. Bakalarz (2012). Autorka scharakteryzowała rodzaje papieru i wskazała czynniki powodujące jego destrukcję, w tym zjawisko kwaśnego papieru. Określenie kryteriów doboru papieru dla celów wydawniczych czasopism „jest niezmiernie istotne [...] ze względu na ich ulotność i »jednorazowe« zaistnienie na rynku wydawniczym. Prasa odzwierciedla bowiem wszechstronnie rzeczywistość, w tym bieżące zdarzenia polityczne, społeczne, gospodarcze, naukowe, kulturalne czy fachowe. [...] Ta okoliczność decyduje, że ochrona zasobów czasopiśmienniczych ma dotyczyć zarówno zbiorów archiwalnych, jak i nowych nabytków [...]. Czas trwałości papieru to czynnik istotny w archiwizacji zbiorów bibliotecznych, zwłaszcza gazet” (Bakalarz, 2012, s. 196). Wcześniej o papierze stosowanym do druku prasy pisała Ewa Mrowiec⁴ w tomie 12. „Studiów Bibliologicznych” (2000). W artykule zatytułowanym *Innowacje technologiczne w papiernictwie*

⁴ Autorka publikowała również pod nazwiskiem: Ewa Pietraszek.

na łamach XIX-wiecznej warszawskiej prasy technicznej. Wybrane zagadnienia badaczka dokonała analizy warszawskiej prasy technicznej, z uwzględnieniem procesu produkcji papieru w XIX w. (bielenie masy papierniczej, wprowadzanie nowych surowców).

Kolejne poruszane przez autorów zagadnienie dotyczyło historycznego papieru drukowego i procesów jego starzenia się. W „Nowej Bibliotece” został zamieszczony artykuł A. Bakalarz pt. *Historyczny papier drukowy i jego właściwości fizykochemiczne* (2010b). Autorka omówiła historię tego nośnika, przedstawiła jego charakterystykę, a także procesy starzenia się papieru. Na jakość papieru wpływa również atrament. A. Bangrowska w tomie 20. „Studiów Bibliologicznych” dokonała charakterystyki atramentów i omówiła ich wpływ na podłoże papierowe (2015b). Przeprowadziła analizę stosowanych pigmentów, czego wynikiem była klasyfikacja tych substancji wraz z możliwymi skutkami ich stosowania.

Zagadnieniem związanym bezpośrednio z papierem są metody jego konserwacji. W tomie 10. „Studiów Bibliologicznych” L. Ogierman opublikował tekst na temat zabiegów ratujących papier przed zniszczeniem (1997). Zalicza się do nich: oczyszczanie na mokro i sucho, bielenie i wzmacnianie struktury papieru poprzez wprowadzanie w jego głąb nowego kleju. Autor zasygnalizował potrzebę przeprowadzenia kolejnych badań nad trwałością i efektywnością tych działań. Jeden z praktycznych aspektów konserwacji papieru omówiła A. Bangrowska w artykule zamieszczonym na łamach pisma „Bibliotheca Nostra” z 2017 r. Autorka zajęła się kwestią przydatności substancji stosowanych do ochrony roślin podczas zabezpieczania zbiorów przed mikroorganizmami. Jest to obiecujące novum, a po przeprowadzeniu kolejnych analiz może stanowić skuteczny środek do zwalczania chorób grzybowych pergaminu, skóry, tkaniny i papieru.

W analizowanych periodykach autorzy omawiali również zagadnienie zagrożeń mikrobiologicznych. Charakteryzowali mikroorganizmy atakujące książki i czasopisma, proponowali metody zapobiegania zakażeniom oraz wskazywali, jakie działania należy podejmować, gdy księgozbiór jest już zaatakowany przez pleśnie, bakterie i promieniowce. Najwięcej tekstów na ten temat opublikowano na łamach „Studiów Bibliologicznych”. W tomie 10. znalazł się artykuł Alicji B. Strzelczyk pt. *Mikrobiologiczne zniszczenia zbiorów bibliotecznych. Przyczyny i objawy destrukcji* (1997), w którym autorka opisała czynniki warunkujące rozwój zakażeń mikrobiologicznych w książkach, np. brak zachowania należytej czystości zbiorów, niekorzystne warunki przechowywania, w tym zabójcze zmiany temperatury i wilgotności, wady konstrukcyjne

budynków (nieszczelność murów, brak ich odpowiedniej izolacji, pęknięcia), wpływ drobnoustrojów znajdujących się w powietrzu. Badaczka zamieściła charakterystykę mikroobów wraz z bogatą dokumentacją zdjęciową obrazującą przypadki zniszczeń egzemplarzy wywołanych przez poszczególne rodzaje drobnoustrojów. W tym samym tomie temat zagrzybienia podjął Zygmunt Cieplik (1997). Autor zbadał stopień skażenia powietrza w pomieszczeniach magazynowych i rodzaje grzybów atakujących księgozbiór Biblioteki Polonistycznej Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Wyniki analiz wskazywały na konieczność szybkiej interwencji oraz reorganizacji magazynu w celu przywrócenia odpowiednich warunków przechowywania zbiorów i pracy magazynierów.

Temat mikroorganizmów podjął T. Maciąg w numerze 2. pisma „Bibliotheca Nostra” (2009), dokonując oceny stanu zachowania kolekcji ojców paulinów na Skałce w Krakowie pod względem występowania zagrożeń mikrobiologicznych (2009). Autor krótko nakreślił historię cennej kolekcji oraz wskazał czynniki wpływające na aktualny stan księgozbioru (przeprowadzki, kontakt z wilgocią, kurz, bakterie i grzyby). Następnie omówił wyniki badań przeprowadzonych na 200 losowo wybranych egzemplarzach (180 starodrukach i 20 inkunabułach). Otrzymane wyniki dowiodły działania mikroorganizmów, jednak stan zachowania kolekcji okazał się zadowalający. Zalecane było jedynie przeprowadzenie konserwacji (m.in. fumigacja zagrzybionych egzemplarzy w komorze gazowej). Księgozbiorowi paulińskiemu przyjrzała się również A. Bakalarz w tomie 18. „Studiów Bibliologicznych”. W tekście pt. *Destrukcja mikrobiologiczna w procesie naturalnego starzenia się papieru z księgozbioru ojców paulinów z klasztoru jasnogórskiego w Częstochowie* badaczka zanalizowała czynniki wpływające na rozwój szkodliwych pleśni i omówiła wyniki badań przeprowadzonych na 101 obiektach z jasnogórskiej kolekcji. Z badań wynikało, że stan zachowania kolekcji był dobry, co świadczyło o odpowiednich warunkach jej przechowywania.

W innym doniesieniu (2014) A. Bakalarz zawarła podstawowe informacje dotyczące przyczyn zagrzybienia kolekcji, scharakteryzowała rodzaje pleśni oraz omówiła zniszczenia, jakie wywołują. Autorka apelowała: „ochrona zbiorów przed nasilającymi się wraz z postępem cywilizacyjnym zagrożeniami nie może być pomijana przez specjalistów, zaangażowanych w proces projektowania i budowy gmachów bibliotek, a potem ich użytkowników. [...] dopiero wówczas dorobek kulturowy całego narodu będzie miał większe szanse przetrwania dla następnych pokoleń” (Bakalarz, 2014, s. 169).

T. Maciąg zbadał szesnastowieczne druki z kolekcji Biblioteki Fundacji Wiktora hr. Baworowskiego we Lwowie (2015). W bogato ilustrowanym artykule autor dokonał mikrobiologicznej oceny wytypowanej kolekcji. Wyniki tej oceny okazały się zadowalające. Przypomniał zalecenia IFLA w sprawie ograniczenia rozwoju grzybów w pomieszczeniach, w których przechowywane są wyroby papiernicze (m.in. sprawdzanie, czy na nowych nabytkach i przesyłkach nie ma oznak pleśni, utrzymywanie optymalnej temperatury i wilgotności, zapewnianie cyrkulacji powietrza, odkurzanie kolekcji itp.) (Maciąg, 2015, s. 70–71). Kolejnym zbiorem przebadanym przez autora pod względem mikrobiologicznym była kolekcja znajdująca się w archiwum Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Katowicach (Maciąg, 2017). Badacz scharakteryzował zniszczenia czynione przez drobnoustroje, przedstawił ich rodzaje, a także czynniki mające wpływ na zagrzybienie kolekcji. Wyniki przeprowadzonych analiz wskazują, że istnieje potencjalne zagrożenie dla zbioru, jednak w odpowiednich warunkach przechowywania ryzyko zniszczeń będzie znikome.

O owadach mających destrukcyjny wpływ na kondycję zbiorów bibliotecznych pisał Aleksander Herczek w tomie 10. „Studiów Bibliologicznych” (1997). Na przykładzie Krakowskiego Archiwum Państwowego na Wawelu omówił rodzaje owadów. Wskazał ponadto, jakie działania należy wdrożyć, aby zapobiec atakom szkodników.

Temat foksingu, czyli zniszczeń chemicznych, które powodują powstawanie niewielkich żółto-brązowych lub rdzawobrazowych plamek na papierze, świecących pod wpływem promieni UV, podjęła Joanna Karbowska-Berent (2017). Autorka podała przykłady dzieł dotkniętych zniszczeniami chemicznymi oraz przyczyny ich powstawania.

W kręgu zainteresowania badaczy ogłaszających artykuły na łamach czasopism wydawanych przez Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej – poza zagrożeniami bezpośrednio związanymi ze stroną materialną książek (np. papier) czy wpływem mikroorganizmów na kondycję zbiorów – znalazły się zagrożenia płynące z zewnątrz, np. kataklizmy, wojny, niewłaściwe przechowywanie kolekcji. Autorzy ukazywali też dobre praktyki ochrony zbiorów oraz prezentowali działalność laboratoriów zajmujących się badaniami nad kondycją zbiorów oraz konserwacją.

Przykładów, jak należy tworzyć takie pracownie, dostarczyła A. Bangrowska w artykule pt. *Nowoczesna biblioteka i pracownia konserwatorska w ochronie zbiorów bibliotecznych. Zarys problematyki* zamieszczonym w czasopiśmie „Bibliotheca Nostra” (2015a). Autorka zanalizowała zadania tworzonych w dużych bibliotekach działów ochrony

i konserwacji zbiorów. Należy do nich m.in.: opracowywanie i wdrażanie norm oraz zasad przechowywania, przenoszenia i użytkowania zbiorów; zapewnienie im odpowiednich warunków klimatycznych; nadzór nad stopniem zainfekowania egzemplarzy; prowadzenie prac naprawczych; współpraca z innymi instytucjami tego typu w celu wymiany doświadczeń. W tekście znalazły się zalecenia dotyczące tego, jak należy wyposażyć takie pracownie oraz jakie metody badawcze stosować podczas konserwacji zbiorów. Ewa Pietraszek w tomie 3. „Studiów Bibliologicznych” (1990) przybliżyła działalność Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie wraz z funkcjonującym tam Laboratorium Konserwacji Archiwaliów oraz ich rolę w utrzymaniu cennych świadectw historii kraju. Ze względu na trudne zadania stojące przed pierwszą w Polsce placówką konserwatorską niezwykle ważne było odpowiednie prowadzenie prac konserwacyjnych oraz nieustanna wymiana doświadczeń z innymi tego typu pracownikami. Podobny temat podjęła K. Kwaśniewicz, prezentując dzieje, osiągnięcia, zasady i organizację pracy Pracowni Konserwacji Masowej w Archiwum Państwowym w Katowicach (2015). Autorka podsumowała efekty rządowego programu, wprowadzonego w celu ratowania przed całkowitym zniszczeniem egzemplarzy wydanych na kwaśnym papierze: „Dzięki Polskiej Normie PN-EN ISO 9706:2001 Informacja i Dokumentacja. Papier przeznaczony na dokumenty. Wymagania dotyczące trwałości – także w Polsce papiernie produkują papier trwałe, który w przyszłości bez lęku przed cichą katastrofą chemiczną będzie przechowywany przez następne pokolenia archiwistów i bibliotekarzy” (Kwaśniewicz, 2015, s. 133).

Na pytanie o normy określające warunki przechowywania zbiorów starała się odpowiedzieć A. Bakalarz w artykule z 2013 r. *Normalizacja w zakresie warunków przechowywania zbiorów w archiwach i bibliotekach. Komunikat* (2013). Istniejące normy i ustalenia określają m.in., jaka temperatura i wilgotność powinny być utrzymywane w pomieszczeniach magazynowych, jaki poziom natężenia światła nie będzie szkodzić zbiorom, jak powinny być wyposażone pomieszczenia magazynowe i biblioteczne. W artykule zostały przywołane zasady, jak postępować z konkretnymi rodzajami nośników i jak zabezpieczać zbiory biblioteczne.

Do zagrożeń płynących z zewnątrz należą kradzieże cennych dzieł. Marianna Czapnik zajęła się zagadnieniem znaczenia znaków własnościowych zamieszczanych w egzemplarzach na przestrzeni wieków, m.in. w celu zabezpieczenia przed dostaniem się w niepowołane ręce (2015). W artykule będącym poszerzoną wersją wystąpienia autorki na konferencji „Stop Thief! Preventing and Investigating Theft from

Collections in the Digital Age” (Warszawa, 29 października 2013 r.) zostały omówione rodzaje i funkcje znaków własnościowych, takich jak: noty własnościowe, marginalia, ekslibrisy, pieczęcie, a nawet kłątwy. Badaczka przedstawiła wiele przykładów kradzieży, ale również „powrotów” zaginionych dzieł, czemu niewątpliwie przysłużyły się znaki własnościowe, które „mają moc prawną umożliwiającą starania o zwrot skradzionego obiektu” (Czapnik, 2015, s. 26).

Problematykę wojen i ich wpływu na kolekcje podjął S. Czarzasty na łamach „Nowej Biblioteki” (2016a). W obszernym artykule „*Biblioteki w ogniu wojny*” – wybrane aspekty działalności bibliotecznej w Islamskiej Republice Afganistanu nakreślił dzieje tego regionu świata wraz z charakterystyką geograficzną, gospodarczą i społeczną. Meritum opracowania stanowiła charakterystyka systemu bibliotecznego, który wymagał odbudowy w wyniku działań wojennych. Mimo poniesionych strat było to możliwe dzięki pomocy organizacji międzynarodowych. Autor omówił istniejące na terenie Afganistanu typy bibliotek, w tym Afghanistan Centre AT Kabul University (ACKU), będącą nieformalną afgańską biblioteką narodową, biblioteki naukowe i fachowe oraz placówki o charakterze publicznym. Podobny temat podjęła Natalia Wilczek, która zajęła się zagadnieniem odbudowy bibliotek po wojnie domowej w Kosowie (2016). Autorka opisała konflikt serbsko-kosowski, wyjaśniła pojęcie *libricide*, czyli planu unicestwienia przejawów kultury albańskiej na terytorium Kosowa, którego jednym z celów miało być przekazanie na makulaturę ponad 100 tys. książek w języku albańskim. Po wojnie nastąpiła powolna odbudowa bibliotek, w czym miało pomóc ogłoszenie przez Zgromadzenie Narodowe Republiki Kosowa w roku 2012 kosowskiego prawa bibliotecznego „regulującego takie kwestie, jak: typy bibliotek, ich zadania, struktura, funkcje, program rozwoju, sieć biblioteczna, zadania dyrektora Biblioteki Narodowej, dyrektorów bibliotek publicznych, obowiązki Biblioteki Narodowej, bibliotek miejskich i szkolnych oraz pozostałe zagadnienia dotyczące bibliotek, bibliotekarzy, a także czytelników” (Wilczek, 2016, s. 102).

Sporo miejsca w omawianych periodykach autorzy poświęcili proweniencji zbiorów w różnych bibliotekach, m.in.: A. Bangrowska (*Ochrona i konserwacja zbiorów bibliotecznych w wybranych krajach na świecie. Komunikat*, 2016); Tatjana Timčenko (*Document conservation in the Vilnius University Library*, 2017); Tamara Domanik (*Konserwacja masowa w Archiwum Państwowym w Katowicach. Doświadczenia 10-letniej działalności*, 2017); Mariola Jarczykowska (*O „chowaniu”, „uwożeniu” i „pomknięciu” bibliotek Radziwiłłów. Z problemów ochrony książek*

w pierwszej połowie XVII wieku, 2015); S. Czarzasty (*Działalność biblioteczna na terenie Afganistanu – rys historyczny*, 2015a).

Autorzy publikujący na łamach analizowanych wydawnictw ciągłych uczestniczą w konferencjach, seminariach i warsztatach poświęconych problematyce ochrony i konserwacji zasobów, o czym świadczą liczne sprawozdania z takich spotkań. Przykładem może być relacja M. Kycler i B. Warząchowskiej pt. *Seminarium szkoleniowe „Stare druki i ich konserwacja”* zamieszczona w piśmie „Bibliotheca Nostra” (2016). Seminarium miało miejsce w kwietniu 2016 r. w Toruniu, a zorganizowała je Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES. Poza częścią teoretyczną, w której przybliżono zagadnienie konserwacji zapobiegawczej, uczestnicy mieli możliwość praktycznego rozpoznawania zagrożeń i sposobów ich likwidowania. Bogaty program świadczy o zainteresowaniu bibliotekarzy tym tematem.

Zagadnieniem bardzo aktualnym, często prezentowanym przez autorów w analizowanych czasopismach, pozostaje digitalizacja zbiorów jako wynik zainteresowania szerokiej publiczności nowoczesną technologią. Marzena Walińska w artykule zatytułowanym *Fotografowanie zbiorów specjalnych w polskich bibliotekach naukowych: przepisy i praktyka* (2015) wskazała korzyści płynące z tego typu praktyk. Przejrzała regulaminy bibliotek, w których dominowały zakazy fotografowania, co w opinii autorki nie jest adekwatne do realnych korzyści, jakie daje tego typu archiwizacja zbiorów. Wiadomo, że fotografie mogą być wykonywane jedynie na własny użytek, a w przeciwieństwie do metod kserograficznych nie wpływa to negatywnie na stan egzemplarzy, wręcz przeciwnie: „Fotografowanie, w przeciwieństwie do popularnego wcześniej powszechnego kserowania, a także skanowania, jest nie tylko procesem szybszym, ale i znacznie mniej szkodliwym dla księgozbioru i środowiska oraz całkowicie nieinwazyjnym: pozwala uniknąć rozkładania książki na odpowiednim urządzeniu, dociskania jej, nieobojętnego dla papieru kontaktu ze światłem laserowym, a także produkowania dużych ilości zadrukowanego papieru” (Walińska, 2015, s. 170). W numerze 3. „Nowej Biblioteki” z 2016 r. znalazło się opracowanie Sylwii Żłobińskiej i Marcina Kozaka pt. *Nowoczesna technologia – szanse czy zagrożenia dla ochrony dziedzictwa narodowego* (2016). Autorzy zwrócili uwagę na nowe zjawiska będące wynikiem rewolucji informatycznej, takie jak ukształtowanie się społeczeństwa informacyjnego, powstanie e-edukacji oraz digitalizacja dorobku narodowego: „Tworzenie i gromadzenie zasobów dziedzictwa narodowego wpływa znacząco na rozwój kultury i poczucie tożsamości narodowej/lokalnej. [...] W dziedzinie ochrony dorobku literackiego i kultury słowa pisanego w społeczeństwie cyfrowym biblio-

teki na masową skalę wdrażają proces digitalizacji jako formę ochrony dziedzictwa utrwalonego na piśmie” (Żłobińska, Kozak, 2016, s. 132).

Wśród artykułów, w których podjęto temat digitalizacji zbiorów bibliotecznych, poza ujęciami teoretycznymi, w materiale źródłowym znaleźć można również teksty zawierające przykłady takich praktyk. W numerze 3. czasopisma „Bibliotheca Nostra” z 2015 r. został opublikowany tekst Barbary Maresz pt. *Digitalizacja zbiorów specjalnych Biblioteki Śląskiej*. Autorka omówiła proces digitalizacji w Bibliotece Śląskiej w Katowicach, poczynając od pierwszych prób po obecnie podejmowane działania. Pracami digitalizacyjnymi zajmuje się Dział Ochrony, Konserwacji i Archiwizacji Zbiorów. Od roku 2006 prowadzony jest ponadto projekt Śląskiej Biblioteki Cyfrowej przy współpracy z Biblioteką Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Z kolei Justyna Buczyńska-Łaba i Barbara Kamińska w opracowaniu pt. *Działania bibliotek naukowych w zakresie ochrony oraz udostępniania dziedzictwa kulturowego na przykładzie Pedagogicznej Biblioteki Cyfrowej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie* (2016) przybliżyły projekt Pedagogicznej Biblioteki Cyfrowej Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Po przedstawieniu rysu historycznego, charakterystyki i zawartości Pedagogicznej Biblioteki Cyfrowej wskazały problemy i wyzwania stojące przed nowoczesną księżnicą (m.in. cyfrowe przetwarzanie zbiorów zgodnie z przepisami prawa autorskiego, długoterminowe przechowywanie oraz zapewnienie dostępu do tych zbiorów). Podkreśliły rolę współpracy z innymi instytucjami w kraju i na świecie podczas tworzenia zasobów cyfrowych: „Rozwój zbiorów elektronicznych spowodował poszerzenie i unowocześnienie procesów udostępniania, środków komunikacji między biblioteką a użytkownikiem czy specjalizacji zbiorów. [...] Książnice tradycyjne i nowoczesne (cyfrowe) wzajemnie się uzupełniają, tworząc przy tym hybrydowe księgozbiory, dostępne dla każdego czytelnika, w każdym miejscu na świecie” (Buczyńska-Łaba, Kamińska, 2016, s. 22).

W opublikowanym w „Nowej Bibliotece” artykule pt. *„Książka w rogatywce” – najcenniejsze zbiory biblioteczne zgromadzone w wojskowych księżnicach w Polsce i na świecie* S. Czarzasty (2016b) zamieścił fragment mówiący o cyfryzacji jako nowej formie ochrony i udostępniania zbiorów bibliotek wojskowych. Zaprezentował m.in. zawartość Wojskowej Biblioteki Cyfrowej „Zbrojownia”, której zaplecze znajduje się na terenie Centralnej Biblioteki Wojskowej: „Dzięki digitalizacji z najcenniejszych i w wielu przypadkach niedostępnych materiałów coraz częściej mogą korzystać pasjonaci wojskowości i historii” (Czarzasty, 2016b, s. 77).

Analiza zawartości omawianych wydawnictw ciągłych pozwala wysnuć wniosek, że chociaż zagadnień bibliotekarskich i bibliologicznych jest bardzo dużo, zagadnienie ochrony zbiorów bibliotecznych stanowi aktualny temat badawczy, pozostając w kręgu zainteresowań badaczy i bibliotekarzy. Autorom i czytelnikom bliskie są kwestie związane z ochroną dziedzictwa kulturowego, obejmującego kolekcje książek i czasopism. O wadze problemu starzenia się papieru, będącego podstawowym nośnikiem myśli ludzkiej, świadczą przywołane publikacje zamieszczone w analizowanych periodykach. Zebrany materiał, liczący 52 publikacje, pozwala stwierdzić, że najwięcej miejsca poświęca się zagadnieniu czynników niszczących zbiory, ale też metod ich ochrony. Porównując analizy J. Ratajewskiego i J. Kamińskiej z lat 1945–2013 oraz aktualne wyniki analiz, można uznać, że coraz częściej poruszany jest temat nowoczesnych metod zabezpieczenia zbiorów oraz digitalizacji dokumentów, na co wskazywała J. Kamińska w 2015 r. Zjawisko to wynika ze swoistej rewolucji technologicznej wkradającej się niemal do wszystkich sfer życia.

Pozostaje mieć nadzieję, że dzięki publikowanym opracowaniom zostaną podjęte kolejne działania mające na celu naprawę sytuacji, unormowanie zasad przechowywania zbiorów, modernizację dotychczasowych miejsc przechowywania kolekcji, a także kontynuowanie prac związanych z digitalizacją, która, jak pokazują badania, stanowi właściwe narzędzie ochrony dorobku narodowego przed całkowitą destrukcją.

Literatura

- Bajor, A. (2014). Nowa Biblioteka. Zeszyty Monograficzne Koła Naukowego Bibliotekoznawców Uniwersytetu Śląskiego (2010–2014). W: B.M. Powichrowska (red.), *W kierunku gospodarki elektronicznej – wyzwania, narzędzia, dobre praktyki* (t. 2, s. 102–117). Białystok: Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Białymstoku. Pobrane z: http://www.epnp.pl/ebook/A08683_w_kierunku_gospodarki_2 (7.03.2018).
- Bakalarz, A. (2010). Destrukcja mikrobiologiczna w procesie naturalnego starzenia się papieru z księgozbioru ojców paulinów z klasztoru jasnogórskiego w Częstochowie. *Studia Bibliologiczne*, 18, 177–182.
- Bakalarz, A. (2010). Historyczny papier drukowy i jego właściwości fizykochemiczne. *Nowa Biblioteka*, (2), 107–118.
- Bakalarz, A. (2011). Morfologia książki. *Bibliotheca Nostra*, (4), 40–51.

- Bakalarz, A. (2013). Normalizacja w zakresie warunków przechowywania zbiorów w archiwach i bibliotekach. Komunikat. *Bibliotheca Nostra*, (4), 110–114.
- Bakalarz, A. (2012). Papier drukowy wykorzystywany w czasopiśmie, gazetach. Ochrona konserwatorska i sposób przechowywania. *Nowa Biblioteka*, (1), 195–202.
- Bakalarz, A. (2011). Projektowanie i budowa nowych bibliotek. *Bibliotheca Nostra*, (2), 94–103.
- Bakalarz, A. (2014). Zagrożenia mikrobiologiczne zbiorów bibliotecznych. *Nowa Biblioteka*, (1), 165–170.
- Bangrowska, A. (2015). Nowoczesna biblioteka i pracownia konserwatorska w ochronie zbiorów bibliotecznych. Zarys problematyki. *Bibliotheca Nostra*, (3), 195–203.
- Bangrowska, A. (2016). Ochrona i konserwacja zbiorów bibliotecznych w wybranych krajach na świecie. Komunikat. *Nowa Biblioteka*, (21), 161–171.
- Bangrowska, A. (2015). Oddziaływania atramentów oraz pigmentów na podłożu papierowe. Klasyfikacja i charakterystyka najważniejszych pigmentów stosowanych w zbiorach bibliotecznych. *Studia Bibliologiczne*, 20, 27–45.
- Bangrowska, A. (2017). Wprowadzenie nowej generacji biocydów jako środków chemicznych do dezynfekcji zabytkowej kolekcji bibliotecznej. *Bibliotheca Nostra*, (47), 114–124.
- Buczyńska-Łaba, J., Kamińska, B. (2016). Działania bibliotek naukowych w zakresie ochrony oraz udostępniania dziedzictwa kulturowego na przykładzie Pedagogicznej Biblioteki Cyfrowej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. *Nowa Biblioteka*, (22), 7–24.
- Cieplik, Z. (1997). Zagrzybienie księgozbioru Biblioteki Polonistycznej Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. *Studia Bibliologiczne*, 10, 107–119.
- Czapnik, M. (2015). Książkowe znaki własnościowe i ich znaczenie dla ochrony zbiorów przed kradzieżą. *Bibliotheca Nostra*, (42), 17–29.
- Czarzasty, S. (2016). „Biblioteki w ogniu wojny” – wybrane aspekty działalności bibliotecznej w Islamskiej Republice Afganistanu. *Nowa Biblioteka*, (20), 67–95.
- Czarzasty, S. (2015). Działalność biblioteczna na terenie Afganistanu – rys historyczny. *Nowa Biblioteka*, (19), 74–97.
- Czarzasty, S. (2016). „Książka w rogatywce” – najcenniejsze zbiory biblioteczne zgromadzone w wojskowych księżnicach w Polsce i na świecie. *Nowa Biblioteka*, (22), 75–80.

- Czarzasty, S. (2015). Ochrona zbiorów bibliotecznych w polskich siłach zbrojnych na przykładzie Centralnej Biblioteki Wojskowej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Warszawie. *Studia Bibliologiczne*, 20, 139–155.
- Herczek, A. (1997). Owady niszczące zbiory archiwalne na terenie Krakowskiego Archiwum Państwowego na Wawelu. *Studia Bibliologiczne*, 10, 97–106.
- Jarczykowa, M. (1997). O „chowaniu”, „uwożeniu” i „pomknięciu” bibliotek Radziwiłłów. Z problemów ochrony książek w pierwszej połowie XVII wieku. *Studia Bibliologiczne*, 10, 120–129.
- Jarowiecki, J. (1984). „Studia Bibliologiczne. T. 1: Książka : czytelnik : recepcja”, pod red. Adama Jarosza. Katowice 1983 [recenzja]. *Kwartalnik Historii Prasy Polskiej*, 23(4), 102–105.
- Jutrzenka-Supryn, D., Czuczko, J. (2017). Zachować przeszłość dla przyszłości. Etyczne i metodologiczne decyzje w projektach konserwacji – restauracji inkunabułów i starych druków. *Bibliotheca Nostra*, (47), 33–54.
- Kamińska, J. (2014). Katowickie „Studia Bibliologiczne” [1983–2011] – próba charakterystyki wydawnictwa. *Toruńskie Studia Bibliologiczne*, 7(2), 65–75. doi: <http://dx.doi.org/10.12775/TSB.2014.018>.
- Kamińska, J. (2015). Problemy bibliotek i ochrony ich zbiorów w świetle wybranych artykułów z czasopism polskich w latach 1994–2013. *Studia Bibliologiczne*, 20, 178–191.
- Karbowska-Berent, J. (2017). Geneza foksingu w świetle badań chemików, biologów i konserwatorów zabytków. *Bibliotheca Nostra*, (1), 125–138.
- Kwaśniewicz, K. (2015). Historia i osiągnięcia Pracowni Konserwacji Masowej w Archiwum Państwowym w Katowicach. *Studia Bibliologiczne*, 20, 126–138.
- Kwaśniewicz, K. (2017). Współczesne zadania w konserwacji archiwaliów – przygotowanie konserwatorskie akt to digitalizacji na przykładzie Archiwum Państwowego w Katowicach. *Bibliotheca Nostra*, (1), 78–89.
- Kycler, M. (2014). Projekt „Digitalnakniźnica a digitalnyarchiw”. Relacja z pobytu w Słowackiej Bibliotece Narodowej w Martinie. *Bibliotheca Nostra*, (3), 136–138.
- Kycler, M., Warząchowska, B. (2016). Seminarium szkoleniowe „Stare druki i ich konserwacja”. *Bibliotheca Nostra*, (2), 139–144.
- Loda, L., Dzendzeluk, Ł. (2017). Selected aspects of funds preservation of the Lviv National Vasyl Stefanyk Scientific Library of Ukraine. *Bibliotheca Nostra*, (17), 24–32.
- Lubczyńska, A. (2012). Nowa Biblioteka” 2010, nr 1 ; 2. Katowice 2010, s. 142 : wykr. ; 178 : wykr. ISSN 1505–4195. *iNFOTEZY. Internetowy Periodyk Naukowy Poświęcony Mediom i Nauce o Informacji*, (2). Pobrane z: <http://www.ujk.edu.pl/infotezy/ojs/index.php/infotezy/article/view/49/145> (7.03.2018).

- Maciąg, T. (2015). Grzyby niszczące zabytkowy papier. Analiza druków z lat 1500–1600 z kolekcji Biblioteki Fundacji Wiktora hr. Baworowskiego we Lwowie. *Studia Bibliologiczne*, 20, 53–72.
- Maciąg, T. (2009). Mikrobiologiczna ocena stanu zachowania kolekcji Paulinów na Skałce. *Bibliotheca Nostra*, (2), 80–91.
- Maciąg, T. (2017). Zagrzybienie powietrza i dokumentów archiwalnych na przykładzie archiwum Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Katowicach. *Bibliotheca Nostra*, (1), 98–113.
- Maresz, B. (2015). Digitalizacja zbiorów specjalnych Biblioteki Śląskiej. *Bibliotheca Nostra*, (3), 159–167.
- Mrowiec, E. (2000). Innowacje technologiczne w papiernictwie na łamach XIX-wiecznej warszawskiej prasy technicznej. Wybrane zagadnienia. *Studia Bibliologiczne*, 12, 172–181.
- Muc, A. (2013). Wyzwania współczesnego bibliotekarza – gromadzenie zbiorów, nowe technologie, prawo. XXXI Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych w Katowicach. Katowice, 16–18 września 2013 roku. *Bibliotheca Nostra*, (1), 164–169.
- Ogierman, L. (2017). Phenomenon of Pro Patria paper expansion. *Bibliotheca Nostra*, (1), 90–97.
- Ogierman, L. (1997). Wybrane elementy praktycznych zabiegów konserwatorskich papieru. *Studia Bibliologiczne*, 10, 93–96.
- Ogierman, L. (2005). Z warsztatów naukowo-dydaktycznych Międzywydziałowa Pracownia Ochrony i Konserwacji Książki. *Gazeta Uniwersytecka. Dodatek specjalny : 30 lat Bibliotekoznawstwa w Uniwersytecie Śląskim*, (7), 5–6.
- Piertaszek, E. (1990). Z działalności Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie w zakresie ochrony zbiorów. *Studia Bibliologiczne*, 3, 54–63.
- Pietruch-Reizes, D. (1998). Od redakcji. *Nowa Biblioteka*, (1), 5.
- Pronobis-Gajdzis, M. (2017). Analiza wartościująca zabytkowych kodeksów, księgozbiorów i bibliotek podstawą projektu konserwatorskiego. *Bibliotheca Nostra*, (1), 55–77.
- Ratajewski, J. (1998). „Nowa Biblioteka” wobec najważniejszych wyzwań współczesnego bibliotekarstwa. *Nowa Biblioteka*, (2), 19–25.
- Ratajewski, J. (1997). Problemy ochrony zbiorów bibliotecznych w wybranych czasopiśmiech polskich w latach 1946–1993. *Studia Bibliologiczne*, 10, 68–80.
- Różycki, E. (2015). Stan zachowania i konserwacja książki w województwie ruskim (XV–XVIII w.). *Studia Bibliologiczne*, 20, 109–125.
- Sikora, A. (2005). Z Jasnej Góry na Skałkę – ze skałki na Jasną Górę. O sukcesach Międzywydziałowej Pracowni Ochrony i Konserwacji Książki rozmowa z profesorem L. Ogiermanem. *Gazeta Uniwersytecka*, (10), 4–6.

- Strzelczyk, A.B. (1997). Mikrobiologiczne zniszczenia zbiorów bibliotecznych. Przyczyny i objawy destrukcji. *Studia Bibliologiczne*, 10, 81–92.
- Strzelczyk, A.B., Karbowska, J. (1995). Specyficzne zniszczenia papieru – foxing i puszysta destrukcja. *Ochrona Zabytków*, 48(2), 197–205.
- Śliwiok, J. (2015). Chromatografia gazowa w badaniach zabytkowego materiału bibliotecznego. *Studia Bibliologiczne*, 20, 46–52.
- Timčenko, T. (2017). Document conservation in the Vilnius University Library. *Bibliotheca Nostra*, (1), 10–23.
- Walińska, M. (2015). Fotografowanie zbiorów specjalnych w polskich bibliotekach naukowych: przepisy i praktyka. *Bibliotheca Nostra*, (3), 168–179.
- Warzachowska, B. (2012). „Nowa Biblioteka. New Library. Czasopismo Koła Naukowego Bibliotekoznawców Uniwersytetu Śląskiego. 1998–2001. ISSN 1505–4195 „Nowa Biblioteka. New Library. Zeszyty Monograficzne Koła Naukowego Bibliotekoznawców Uniwersytetu Śląskiego 2010–2011. ISSN 1505–4195. *Bibliotheca Nostra*, (1), 117–121.
- Wilczek, N. (2016). Odbudowa bibliotek po wojnie domowej w Kosowie. *Nowa Biblioteka*, (1), 97–107.
- Zyska, B. (1993). Ocena trwałości papieru w drukach polskich z okresu 1861–1870. Komunikat 3. *Studia Bibliologiczne*, 7, 123–130.
- Zyska, B. (1995). Ocena trwałości papieru drukowego w „Pracach Głównego Instytutu Górnicztwa” z okresu 1947–1993. Komunikat 6. *Studia Bibliologiczne*, 9, 211–217.
- Zyska, B. (1993). Problem trwałości papieru drukowego w książkach polskich w okresie 1960–1979. Komunikat 2. *Studia Bibliologiczne*, 6, 140–146.
- Zyska, B. (1992). Tragiczne obniżenie trwałości papieru drukowego w książkach polskich w okresie 1800–1990. Zarys problematyki. *Studia Bibliologiczne*, 5, 211–215.
- Zyska, B., Lech, A. (1994). Ocena trwałości papieru drukowego w „polskim słowniku biograficznym” z okresu 1977–1993. Komunikat 5. *Studia Bibliologiczne*, 8, 162–171.
- Zyska, B., Mrowiec, E. (1994). Ocena trwałości papieru w drukach cieszyńskich z okresu 1818–1910. Komunikat 4. *Studia Bibliologiczne*, 8, 145–161.
- Żłobińska, S., Kozak, M. (2016). Nowoczesna technologia – szanse czy zagrożenia dla ochrony dziedzictwa narodowego. *Nowa Biblioteka*, (3), 129–135.
- Żołędowska-Król, B. (2015). Tematyka ochrony zbiorów bibliotecznych w czasopiśmiennictwie światowym na podstawie bazy BABIN za lata 1990–2010. *Studia Bibliologiczne*, 20, 156–177.

Tekst w wersji poprawionej wpłynął do redakcji 12 maja 2018 r.

Monika Fick

The Library of the University of Silesia in Katowice

University of Silesia in Katowice

e-mail: Monika.Fick@ciniba.edu.pl

ORCID: 0000-0003-1236-6803

**The problems of the protection of collections
in the periodicals published by
the Institute of Library Science and Scientific Information
of the University of Silesia in Katowice**

Abstract: The article presents an analysis of the content of three periodicals published by the Institute of Library Science of the University of Silesia in Katowice: “Studia Bibliologiczne”, “Bibliotheca Nostra” and “Nowa Biblioteka”, in reference to the subject-matter devoted to the protection and the conservation of library collections against damage. The amount of the material which was collected indicates that the problem of the protection of collections constitutes a topical and an important research subject. The results of the analysis enabled one to state that the authors who published their work in the periodicals which are analysed focused on the physico-chemical and physical threats, as well as on the methods of the renovation of the threatened specimens. They indicated the reasons of the deterioration of the durability of the paper, the examples of good practices, as well as preventive actions whose purpose is to save the collections from utter destruction.

Keywords: Acid paper. An analysis of the content of a periodical. “Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy”. Conservation of collections. Digitisation of collections. The methods of the conservation of collections. Microbiological damage of library materials. “Nowa Biblioteka. Usługi, Technologie Informacyjne i Media”. Preventive action in the field of the protection of collections. Protection of collections. “Studia Bibliologiczne”